

Олга Токарчук

ЗИМНИЦА

Кад је умрла, честито ју је сахранио. Дошле су све њене пријатељице, незграпне времешне госпође с береткама на главама и у капутима с крагнама од нутрије које миришу на нафталин, одакле су стршале њихове главе као велике бледе кврге. Почеле су обазриво да шмрцају када је сандук на ужадима мокрим од кише положен у земљу, а затим су се сабијене у групице под малим куполама џепних кишобрана најневероватнијих дезена упутиле ка аутобуским станицама.

Исте те вечери отворио је комоду за пиће, у којој је држала своје документе и тражио је тамо... ни сам не зна шта. Новац. Акције. Обвезнице. Једну од оних полиса за мирну старост чија реклама на телевизији увек има у позадини слику јесени и лишћа које пада.

Пронашао је само старе штедне књижице из шездесетих и седамдесетих година, и очеву партијску књижицу. Отац је срећно преминуо осамдесет прве године, савршено уверен у метафизички и вечни поредак комунизма. Тамо су, такође, стајали и његови цртежи из вртића брижљиво сачувани у картонској кутији повезаној гумицом. Дирнуло га је што је чувала његове цртеже, никад то не би помислио. Биле су тамо и њене свеске испуњене рецептима за туршију, маринаду и слатко. Сваки рецепт је почињао на посебној страни, а наслов су красиле бојажљиво извијене арабеске – кухињски израз потребе за лепим. „Туршија са слачицом”. „Маринирана бундева *a la* Дијана”. „Авињонска салата”. „Вргањи на креолски начин”. Ту и тамо искрсавале су ситне екстраваганције: „Сулц од јабукове коре”, или, рецимо: „Иђирот у шећеру”.

То га је навратило на помисао да оде у подрум. Годинама није био тамо. Она пак, његова мајка, тамо је радо боравила, чему се из неког разлога никада није чудило. Када је сматрала да прегласно гледа утакмицу, кад ничему нису водиле њене све слабомоћније жалопојке, за-

чуо би звецкање кључева, лупу врата, и онда би на дуже време благословено нестајала. Тада више није било никаквих препрека да се на миру преда својој омиљеној занимацији: пражњењу конзерви пива и праћењу две екипе мушкараца одевених у шарене мајице, који се у јурњави за лоптом премештају с једне на другу страну терена.

Подрум је изгледао необично чисто. Под је прекривао мали излизани тепих – ох, сећао га се још из детињства – и још је ту стајала плишана фотеља; на фотељи педантно сложен у коцку, ручно плетени вунени прекривач. Била је ту и подна лампа са фиксираним дрвеним сточићем и неколико књига израубованих од читања. Оно што је остављало језив утисак, међутим, биле су полице пуне светлуцавих тегли са зимницом. На свакој је била самолепљива етикета, на њима су се, као што је приметио, понављали називи из свеске са рецептима: „Сташини краставчићи у саламури, 1999”, „Паприке за мезе, 2003”, „Сокина домаћа свињска маст”. Неки од тих назива звучали су тајанствено, на пример „Апертизована боранија” – никако се није могао досетити шта би могло да значи „апертизовати”. Призор бледих гљива које се тискају у тегли, шареног поврћа или крвавило папричица будило је у њему жељу за животом. Летимично је претражио полице, али иза тегли није нашао скривене вредносне папире ни новац. Изгледало је да му ништа није оставила.

Свој животни простор је проширио на њену собу – сада је ту убацивао прљаве рите и камарао картоне пива. С времена на време износио је одоздо кутију са зимницом, отварао теглу по теглу једним покретом руке, и њихову садржину ископавао виљушком. Пиво и кикирики или слане грисине са маринираном паприком или мајушним, као новорођенчад нежним корнишонима, боговски су пријали. Седео је испред телевизора, контемплирајући своју нову животну ситуацију, новостечену слободу. Имао је утисак као да је сад матурирао и да се читав свет пред њим отвара; као да је почињао нов, бољи живот. А био је већ у годинама, прошле године је превалио педесету, па ипак се осећао младим, баш као матурант.

Иако је новац од последње мајчине пензије полако пресушивао, схватио је да још има времена да предузме праве одлуке. Лагано ће јести оно што му је оставила у наследство. Куповаће, у најбољем случају, само хлеб и путер. И, наравно, пиво. Затим би заиста могао да потражи неки посао, због тога му се пењала на главу последњих двадесет и кусур година. Могао би отићи до бироа рада – тамо ће се сигурно наћи нешто за педесетогодишњег матуранта попут њега. Могао би чак обући светло одело, које је она уредно испеглала и заједно с плавом кошуљом окачила на вешалици у ормару, па ће поћи у град. Само уколико на телевизији не буде нека утакмица.

Био је слободан. Али му је помало недостајало чегртање мајчиних папуча, био је навикао на тај монотони звук који је обично пропраћао

њен тихи глас: „Хоћеш ли више прекинути да гледаш ту телевизију, што не изађеш мало у свет, међу људе, што не упознаш неку девојку? Да ли ти мислиш да овако проводиш време до краја живота? Што не нађеш неки стан за себе, овде је претесно за две особе. Људи се жене, имају децу, путују на одмор, кампују заједно, роштиљају. А ти? Није те стид што те издржава стара, болесна жена. Најпре твој отац, а сада ти – све вам треба опрати, испеглати, довући из набавке. Од тог телевизора не могу да спавам, а ти дреждиш испред њега до зоре. Шта гледаш тамо сваке ноћи, како ти то не досади?“. Звоцала му је тако сатима, па је он купио слушалице. То је било некакво решење, она није чула телевизију, а он није чуо њу.

Па ипак, сада је било некако сувише тихо. Њена, некада улицкана соба пуна шустикли и застакљених витрина почела је да се пуни хрпама празних амбалажа, тегли, прљаве одеће, а затим и чудним мирисом – убуђалих чаршава, малтера олизаног језиком плесни, затвореног простора који, нетакнут струјањем ваздуха почиње да се квари и ферментује. Једном, док је тражио чисте пешкире, открио је на дну фиоке још један ред зимничке залихе; скривени под стоговима креветнине, умотани у кануре вунице – партизани, пета тегличаста колона. Пажљиво их је прегледао, од тегли у подруму разликовале су се датумом. Натписи на етикетама били су донекле избледели, понављала се 1991. и 1992. година, али било је и појединих још старијих узорака – на пример из '83. године, и један из 1978. Та тегла је била главни узрок непријатног мириса. Зарђали метални поклопац пропустио је унутра ваздух, и тако подарио околини воњ трулежи. Шта год да се у тегли некада налазило, сада се претворило у смеђе клубе. С гађењем је истресао читаву садржину. На етикетама су се понављали слични натписи, рецимо „Бундева у пиреу од рибизле“, или „Рибизле у пиреу од бундеве“. Били су ту такође и потпуно прогрушали корнишони. Садржину многих других тегли више нико не би препознао да није било љубазног и службног натписа. Мариниране печурке постале су недокучиво тмушав аспик, џемови – мрка грушевина, а паштете су се скврчиле у малу осушену песничу. Наставак зимнице пронашао је у ципеларнику и у спремишту испод каде. Тегле су се криле и у нахтасни поред њеног кревета. Замислио се над том колекцијом. Да ли је пред њим јело скривала, да ли је те залихе правила за себе, сматрајући да ће се њен син једном иселити? А можда их је баш њему оставила, претпостављајући да ће прва умрети – сходно природном току ствари, мајке живе краће од синова... Можда је тим херметички затвореним стакленкама желела да га осигура за будућност? Посматрао је теглу по теглу зимнице с мешавином ганућа и гађења. И испод судопере у кухињи набасао је на једну с натписом „Пертле у сирћету, 2004“ – то је требало да га оне-

спокоји. Гледао је на склупчане браон пертле које су пливале у саламури, и у црне куглице најгвирца између њих. Осетио је nelaгоду, тек толико.

Сетио се како је вребала на њега док је вадио из ушију слушалице и улазио у купатило; тада би се хитро промолила из кухиње и препречила му пут. „Сви птићи напуштају своје гнездо, такав је ред ствари, родитељи заслужују одмор. У целој природи обавезује тај закон. Зашто ме онда мучиш, требало је већ одавно да се иселиш и средиш свој живот”, јадиковала је. Затим га је, када је покушавао нежно да је мимоиђе, хватала за рукав и глас би јој постајао виши и продорнији: „Следује ми мирна старост. Остави ме више на миру, хоћу да се одморим”. Он је пак већ био у купатилу, обртао је кључ у брави и препуштао се својим мислима. Покушавала је још да га пресретне када је излазио, али већ мање спремно. Затим би неприметно нестајала у својој соби, и тамо јој се траг губио све до наредног јутра када је намерно ударала шерпама да не би могао да спава.

Зна се, међутим, да мајке воле своју децу, мајке зато и постоје – да воле и да опраштају. Уопште га нису тангирале те пертле, као ни потом откривен – сунђер у сосу од парадајза, који је био у подруму... Уосталом, писало је тачно тако – „Сунђер у сосу од парадајза, 2001”. Отворио је, да би проверио да ли је натпис одговарајућ, и истресао је садржину у корпу. Такве мушичавости није доживљавао као злурадост с предумишљајем на његову адресу. Елем, налазио је тамо и праве раритете. Једна од последњих теглица на горњој полици у подруму била је сласна коленица. И исто тако ишла му је вода на уста на саму помисао о савршено заљућеној цвекли у тегли коју је открио иза завесе у соби. За два дана потаманио их је неколико. А засладио би се слатким од дуње које је прстом јео директно из тегле.

За утакмицу Пољска–Енглеска довукао је из подрума читаву кутију зимнице. Окружио ју је лименкама пива. Наслепо је вадио тегле из кутије и кркао једва и гледајући шта једе. Једна тегла му је привукла пажњу, јер је мајка на етикети направила смешну грешку: „Мариниране гљиве, 2005”. Вадио је виљушком нежне беле клобуке, стављао их у уста, а они су му као живи склизавали низ грло у желудац. Пао је гол, па још један, а он чак није ни приметио када је све појео.

Ноћ је провео у купатилу, наднесен над WC шољу мучен нагоном за повраћањем. Чинило му се да она тамо стоји и кукумавчи тим својим несносно циктавим гласом, али се ипак здраворазумски досетио да је она умрла. Повраћао је све до јутра, али ни то није много помогло. Последњим атомима снаге успео је да позове хитну помоћ. У болници су хтели да му пресаде јетру, али се давалац није нашао, па пошто није дилазио свести, умро је након неколико дана.

Искрсао је проблем, јер није било никога ко би преузео тело из мртвачнице и ко би га сахранио. Напослетку, на апел полиције, одазвале су се две мајчине пријатељице, те незграпне старије госпође у чудноватим береткама. Расклапајући над гробом своје апсурдно дезениране кишобране, обавиле су милосрдно своје погребне ритуале.

ОЛГА ТОКАРЧУК (1962.), амблем савремене пољске књижевности, прва пољска добитница Букерове награде (2018. за роман *Беѓуни*), присутна код нас још од свог првог романа *У пошрази за Књигом* (Нолит, 2000), након које су уследиле: *Дневна кућа, ноћна кућа* (Нолит, 2002), *Свирка на много бубњева* (Нолит, 2004), *Беѓуни* (Паидеиа, 2010), *Памћивек и друга доба* (Паидеиа, 2013), *Вуци своје рало по косћима мртвих* (КЦНС, 2014), *Књиге Јаковљеве* (Паидеиа/Службени гласник, 2017). Двострука добитница највеће пољске књижевне награде НИКЕ, њена дела су доживела бројне екранизације и инсценизације. Филм Агњешке Холанд „Трофејна дивљач” (екранизација романа *Вуци своје рало по косћима мртвих*), за који је писала сценарио, освојио је Сребрног медведа на филмском фестивалу у Берлину 2017. године. Преведена је на тридесет светских језика. Приповетка „Зимница” избор је из најновије књиге приповедака *Бизарне приче* (2018).

С пољског превела и белешку о ауторки сачинила МИЛИЦА МАРКИЋ